

AFIRMAREA ABECEDARULUI CA MANUAL ELEMENTAR PENTRU INSTRUIRE

Mihai LESCU

Procesul afirmării abecedarului ca purtător de mesaj educativ elementar și mijloc de instruire a copiilor, dar nu numai, a durat în timp, el fiind modelat și perfecționat în corespundere cu principiile didactice, cu structura gramaticală a limbilor și cu metodele de predare preconizate de autori. În Europa Occidentală primele abecedare apar în sec.XVI [1]. În Moldova și în Tara Românească din cele mai vechi timpuri drept cărți de învățatură au fost folosite surse cu caracter moral-religios. Anumiți oameni de știință consideră drept prototip al abecedarului *Miscelaneul, carte de învățatură*, prezentă în bibliotecile mănăstirești din Moldova propriu-zisă încă din sec.XV, și *Ceaslovul*. Prin valențele formative ale conținutului lor aceste tipuri de carte au însoțit evoluția școlii naționale secole la rând. În mediul mănăstiresc sunt alcătuite și *Gramaticile*, utilizate în învățământul autohton în sec.XVI-XVIII, considerate și ele predecesoarele abecedarului.

În Moldova și în Tara Românească, primele cărți care cuprindeau noțiuni de citire și de scriere se numeau *bucoavnă* sau *bucvariu*. Primul abecedar românesc cunoscut este *Bucovna (Bucoavna)*, întocmită și tipărită de Mihai Iștvanovici „în oficina Bălgradului, aici la Alba-Iulia” în 1699, „ce are în sine deprinderea învețiatului copiilor la carte” [2]. Acesta este, se pare, cel dintâi abecedar tipărit din istoria educației în Țările Românești. În 1749 în Tara Românească vede lumina tiparului *Bucoavna pentru învățătura pruncilor* de C.Athanasievici, tipograful [3]. Primul abecedar românesc cu caracter preponderent laic este *Abețedar înlesnitor pentru învățătura copiilor*, alcătuit și tipărit de Grigore Pleșoianu la Sibiu, în 1828. Următorul abecedar apărut la Sibiu, în 1836, aparține lui D.Jianu.

Seria abecedarelor românești cu litere latine a fost inaugurată de *Abecedariu*, apărut la Cluj, în 1853, care este atribuit lui Ioan Negruțiu. În 1755, în capitala Moldovei medievale, orașul Iași, vede lumina tiparului primul abecedar autohton *Bucvariul sau începere de învățături celor ce vor să învețe carte cu slove slovenești*, pregătit și editat de mitropolitul Iacob Putnenul. Acest *Bucvariu*, care este și primul manual tipărit în Moldova, are și o Predislovie destul de amplă și de interesantă despre care savantul de la Chișinău A.Eșanu spune că „reflectă în bună parte atât conținutul și caracterul învățământului din Moldova în sec.XVIII, cât și unele aspecte ale gândirii pedagogice moldovenești din această perioadă” [4], gândire influențată deopotrivă de spiritul înnoitor al epocii luminilor, în care cartea și știința de carte erau apreciate în mod deosebit și de ideologia religioasă ortodoxă. O amplă activitate de elaborare și editare a abecedarelor, în scopul satisfacerii necesităților școlii din

Moldova de atunci, desfășoară M.Strelbițchi, pe care le tipărește la Dubăsari (1792) și Movilău (1800).

În 1828 la Iași apare o *bucoavnă* tipărită de mitropolitul Sucevei și al Moldovei V.Costache, iar la Institutul tipo-litografic *Albina românească* iese de sub tipar, în 1842, *Abecedariul* lui Gh.Săulescu. Metoda fonetică de instruire este aplicată pentru prima dată în abecedarul lui I.Doncev, tipărit, în 1865, la Chișinău [5].

Primul abecedar bazat pe metoda scriptolegă a fost alcătuit de Ion Creangă în colaborare cu învățătorul Gh.Enăchescu (Iași, 1868). Cunoscut și îndrăgit de generații în șir, mai cu seamă ca autor al *Amintirilor din copilărie*, Creangă s-a dovedit a fi și un educator priceput, cu reale calități pedagogice. Abecedarul lui Creangă cuprinde trei capitole: literele alfabetului; cititul pe silabe și cuvinte; istorioare, poezii, proverbe și un sumar de rugăciuni, încheindu-se cu tabla înmulțirii.

Primul abecedar din Basarabia – cu grafie latină – este *Abecedarul moldovenesc*, pregătit și tipărit de mitropolitul Gurie Crosu la Chișinău, în 1918, la îndemnul lui Onisifor Ghibu. Până atunci tot el tipărește la Chișinău, în 1909, *Bucoavnă moldovenească*.

În RASSM, la Balta, în 1927, este tipărit abecedarul lui M.Eftodiev și A.Ignatovici, conceput în spiritul instruirii după metoda cuvintelor întregi. Urmează și alte abecedare, concepute și ele după aceeași metodă – de D.Grigorieva (1935) și de A.Sandulenco (1937). După război vede lumina tiparului abecedarul *pentru vârstnici* de N.Corlăteanu și E.Russev (1946), care are o contribuție substanțială în promovarea științei de carte în RSSM. Din 1953 în Moldova sunt introduse în învățământ abecedarele lui M.Aftenii și P.Petric, care pun în aplicare metoda fonetică, analitico-sintetică, de instruire [6].

Momente importante în istoria elaborării și editării abecedarelor intervin atunci când în această activitate se încadrează plenar cei mai îndrăgiți scriitori ai copiilor – Gr.Vieru și Sp.Vangheli, care, în strânsă colaborare cu pedagogi patrioți de prestigiu: P.Petric, M.Aftenii, A.Camerzan și pictorul Ig.Vieru lansează, în 1970, prima ediție a abecedarului pentru clasa I. Acest abecedar, care ulterior i-a avut ca ilustratori pe V.Vaghin, apoi pe L.Sainciuc a cunoscut până în 1988 peste 20 de ediții și tiraje de masă. În 1985 Gr.Vieru și Sp.Vangheli, în comun cu pictorul L.Sainciuc, avându-i consultanți pe pedagogii I. Gantea și E.Guțan, întocmesc și editează un abecedar *experimental* pentru copiii de șase ani, care este tipărit mai mulți ani la rând în tiraje de masă.

Un abecedar cu o aranjare liberă a materialului literar și didactic este și *Albinuța, cartea preșcolarului*, de Gr.Vieru, prezentare grafică de L.Sainciuc. Acest abecedar a fost tipărit pentru prima dată în grafie chirilică în 1979, urmând apoi nenumărate ediții, cu un tiraj total de peste un milion de exemplare. Prima ediție a lui în grafie românească a fost tipărită, în 1994, la Editura Didactică și Pedagogică din București, având un tiraj de 200 de mii de

exemplare. În perioada de democratizare, după declararea limbii române (moldovenești) ca limbă de stat, în scopul de a nu zădărnici procesul de instruire în clasa I, varianta în grafie latină a abecedarului de Gr.Vieru și Sp.Vangheli a fost publicată integral în ziarul „Moldova Suverană” în octombrie-noiembrie 1989 și în ianuarie 1990. La acel moment, ziarul avea un tiraj de 200 de mii de exemplare. Abecedarul a fost machetat în așa fel încât să poată fi decupat și transformat cu ușurință în carte [7].

Abecedarul evoluează în contextul procesului didactic general, odată cu școala, deținând până în prezent un rol prioritar în procesul primar de învățământ în pofida afirmațiilor multor adepți ai tehnologiilor moderne, că el poate fi substituit în totalitate de suporturile electronice. Perfecționarea abecedarului a fost și este unul dintre obiectivele constante majore ale școlii, oamenilor de știință, de literatură și artă. Actualmente, în Republica Moldova se afirmă tot mai mult pe tărâmul întocmirii abecedarelor în corespundere cu noile cerințe ale procesului de instruire alături de pedagogii M.Buruiană, S.Cotelea, A.Ermicioi, scriitorii C.Dragomir, I.Hadârcă, A.Suceveanu, T.Știrbu, S.Afanasiu.

Referințe:

1. *Encicl. Literatura și Arta Moldovei*. Vol.1. Chișinău: Redacția Principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1985, p.9.
2. OLTEANU, Virgil. *Din istoria și arta cărții*. București: Editura Enciclopedică, 1992 p.13.
3. Ibidem.
4. EȘANU, Andrei. *Iacob Putneanul și Bucvariul său din 1755*. În: *Cugetul*, nr.2, 2002, p.8.
5. CIOBANU, Ștefan. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chișinău: Editura enciclopedică „Ghorghe Asachi”, 1992, p.100-1003.
6. *Encicl. Literatura și Arta Moldovei*.
7. ȚOPA, Tudor. *Condamnați la zbućium*. Chișinău: VAST-M, 2002 p.76.